Български език / Bulgarian Language 72 (2025), 3, 76–86
Print ISSN: 0005-4283, Online ISSN: 2603-3372
doi: 10.47810/BL.72.25.03.06

Към типологията на един новоформиран български преселнически говор от смесен тип: фонетични, морфологични и лексикални особености (втора част)

Светлана Георгиева
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при Българската академия на науките
s.georgieva@ibl.bas.bg

Статията е посветена на изследването на една отделна диалектна система – *камчикския* говор, като се разкриват неговите типични черти и особености. Разгледани са рефлексите на стб. ѣ /*ě/ и функционирането на фонемите /х/ и /в/. В изследвания говор се наблюдава висока степен на запазване на [х] в различни позиции – в началото, в средата и в края на думата, докато случаите на отпадане на [х] и на поява на неетимологично протетично [х] са незначителни. Стабилизирането на фонемата /х/ в камчикския говор е подпомогнато от запазването на [х] в състава на формообразуващите морфеми за аорист и имперфект, както и от влиянието на контактните славянски езици. За разлика от фонемата /х/ при /в/ се наблюдава по-висока степен на динамика, като е важно да се отбележи, че случаите на отпадане на етимологично [в] в говора се редуват с поява на неетимологична, вторична съгласна [в].

Анализът на местоименната система на камчикския говор разкрива едни от най-съществените особености и показва разнообразието от фонетични и морфологични варианти, характерни за българските диалектни типове, участвали в оформянето на тази микросистема. За образуването на бъдеще време в камчикския говор се използват вариантни форми на частици, като най-често срещаната форма е тази с частицата *ша* (*ш*), докато тракийският вариант *жа* (*жъ, же*) се използва рядко, а вариантът [*ште*] постепенно излиза от употреба.

Сравнението на лексикални карти от Българския диалектен атлас на отвъддунавските територии (БДА. OT/BDA. OT 2001) и Атласа на българските говори в СССР (АБГ/ABG 1958) показва, че лексиката на камчикския говор има повече общи черти с говорите от *Маришко-Сакарския* район в метрополията.

Ключови думи: диалект; смесен диалект; новоформиран български преселнически говор; камчикски говор

© Светлана Георгиева, 2025 / © Svetlana Georgieva, 2025

Тази статия в списание „Български език“ е с отворен достъп и се публикува под международния публичен лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (Attribution-Non-Commercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0).

This open access article of journal “Balgarski ezik” (“Bulgarian Language”) is published under the terms of Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0).

Towards a Typology of a Newly-Formed Bulgarian Settler Dialect of Mixed Type: Phonetic, Morphological, and Lexical Features (Part Two)

Svetlana Georgieva
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
s.georgieva@ibl.bas.bg

The article presents a comprehensive study of a specific dialectal system – the Kamchik dialect – aiming to identify its typical features and the peculiarities of their functioning. The study examines the behavior of the phonemes /*ě/, /х/, and /в/. Based on the analysed texts, the dialect demonstrates a high degree of preservation of [х] in various positions – word-initial, medial, and final – alongside minimal losses of [х] and hypercorrective changes linked to consonantal variability. The stabilisation of the phoneme /х/ in the Kamchik dialect is facilitated by its role in the form-building morphemes of aorist and imperfect verbs, as well as by influence from other Slavic languages. In contrast, the phoneme /в/ exhibits greater dynamism, with notable cases where the loss of etymological [в] is accompanied by the emergence of non-etymological, secondary [в].

The analysis of the pronoun system of the Kamchik dialect demonstrates its most significant features and the diversity of phonetic and phonomorphological variants characteristic of Bulgarian dialectal types that contribute to this microsystem. For the formation of the future tense, the Kamchik dialect employs variable forms of the future particle. The most frequent pattern involves the formative *ша* (*ш*), whereas the Thracian variant *жа* is rarely used, and the *ще* variant is gradually falling out of use.

A comparison of lexical maps from the *Bulgarian Dialect Atlas of Outer Territories* (BDAOT) and the *Atlas of Bulgarian Dialects* (ABG) indicates that the Kamchik dialect shares more lexical features with the dialects of the Maritsa and Sakar regions in the metropole. This accounts for the presence of lexical doublets in the analysed dialect. Overall, the Kamchik dialect has preserved a greater number of original Bulgarian lexemes compared to other Bessarabian Bulgarian dialects, while the highest number of borrowings from Ukrainian and Russian is observed in the lexico-semantic domain of "clothing".

Keywords: dialects; mixed dialects; newly formed Bulgarian settler dialect; Kamchik dialect

Един от преселническите български говори в Украйна е говорът на село Камчик, Билгород-Днистровски район*, Одеска област, който отдавна предизвиква значителен интерес сред славистите поради смесения си характер и необходимостта от пълно описание на говора по отношение на връзката между метрополия и диаспора. Обща характеристика на говора е направена в първата част на изследването, публикувана в кн. 2 на списанието (вж. Георгиева/Georgieva 2025: 68–80). Говорът е бил обект на изследване, с характеристика на отделните езикови равнища, и в друг по-ранен наш труд (Георгиева/Georgieva 2015).

---

* Бележка на редакцията: Това изписване на името отразява произношението в украински (срв. укр. Білгород-Дністровський район). У нас този район е известен като Белгород-Днестровски.

Застъпваме схващането, че в резултат от смесването на два диалекта през последните петдесет години в село Камчик се е формирал единен говор, в който въпреки наличието на варианти се наблюдава тенденция към унификация на базата на балканския говор. В момента при един и същ информатор регистрираме форми, които са характерни за различни диалекти и са в конкурентна употреба, което свидетелства за настъпилото смесване на тези говори.

Източници на изследването са теренни материали от речта на носителите на камчикския говор, записани в периода 1994–2004 г. (150 текста), картотека на граматичните форми (над 2000 записа) и дългосрочни лични наблюдения на диалектната реч. Авторката на статията е носител на изследвания говор (Георгиева/Georgieva 2015: 197–285).

1. Говорът на село *Камчик* принадлежи към смесен тип говори с ясно изразени балкански и тракийски черти. Формите, които са общи за двата типа диалекти, са: 1) основен рефлекс на стб. ѣ /*ě/ > [*а*] под ударение пред твърда сричка и предхождаща я мека съгласна: *б'àл*, *бр'àк*, *б'àх*, *в'àра*, *д'àл*, *др'àн*, *л'àту*, *л'àп*, *м'àрка*, *мл'àку*, *н'àма*, *пр'àсну*, *р'àтак*, *р'àпа*, *т'àх* и др. Диференцираните форми са: а) пред мека сричка; б) пред шушкави съгласни [*ж*], [*ч*], [*ш*]; в) в абсолютния край на думата при съществителните имена, наречията и числителните имена.

Разгледани са рефлексите на стб. ѣ в говора на село Камчик въз основа на направените записи (Георгиева/Georgieva 2015: 197–285). Наблюденията върху отразяването на стб. ѣ в диалектната реч на с. Камчик показват липсата на единно развитие на тази гласна. Това е естествено, тъй като говорът не е хомогенен, а представлява комбинация от балкански и тракийски изходни диалектни типове. Може да се твърди, че балканският тип рефлекс преобладава в камчикския говор. Съотношението на видовете рефлекси в текстовете е различно: от 240 словоформи с рефлекси на стб. ѣ балканският тип е представен в 123 словоформи, а тракийският тип – в 61. Общи за двата типа рефлекси са 56 словоформи. Трябва да се отбележи, че при 17 лексеми, заимствани от руския език, бяха идентифицирани рефлекси, които засилват балканския тип. Броят на рефлексите, разбира се, зависи от големината на текста (извадката), но дори и тези релационни данни показват неравномерно разпределение на двата типа рефлекси.

Тракийският тип е запазен при следните лексеми: *б'àли*, *бòл'асти*, *в'àрни*, *гул'àми*, *л'àт'ен*, *л'àтни*, *л'àви*, *нид'àл'а*, *пр'àсни*, *п'àсни*, *р'àтки*, *с'àнки*, *сл'àпи*, *ср'àннити.*

В речта на един и същи носител на говора фиксираме двойки: *гр'àхуй // гр'èхув'е*, *н'ев'àрну// н'ев'èрну*, *ср'àшкат // ср'èштат.*

В говора се наблюдава ясно изразена тенденция към доминиране на балканския тип рефлекс над тракийския; регистрирани са различни форми – *м'èс'ац // м'èсиц*, *в'èр'ан // в'èр'ен // в'àр'ен*, *б'èли // б'àли*, *с'èйм // с'àйми*,

дицà // д'àца, *нид'èл'а // нид'àл'а*, *бр'èгуве // бр'àгуй*, *гул'èми // гул'àми*, *л'èт'ен // л'àт'ен*, *ц'èли // ц'àли*, *п'èсни // п'àсни*, *р'èтки// р'àтки*, *с'ед'èнки // с'ед'àнки*, *бул'èзнити // бòл'асти*, *т'èс'ен // т'àсен*, *жил'èзни // жил'àзни*, които се конкурират в употреба, въпреки че преобладават варианти с рефлекс [*е*]: пред съгласните [*ш*], [*ж*], [*ч*] – *мр'èжа*, *р'èжа*, *пр'èча*, *гр'èшка*, *св'еш*, *ч'ур'èша*, *ср'àшкам*, *сп'àши* и др.; след съгласната [*ц*] рефлексите на ятовата гласна са [*'а*], [*е*] – пред мека сричка: *ц'ал*, *ц'èлич'ка*, *исц'àдам* и др.; в края на думата при съществителните (във формите им за старо двойнствено число), наречията и числителните имена – *дв'à // дв'è*, *дубр'à*, *д'е*, *рац'è*, *кул'н'à // кул'н'è*, *рамин'à // рамин'è* и др.

В неударена позиция се отбелязва стб. ѣ > [*е*], [*и*] – в резултат от редукция на [*е*], [*'а*]: пред мека сричка – *кул'ен'à*, *в'енчѝлу*, *б'елѝлу*; пред твърда сричка – *тривà*, *бригъ*, *сѝрину* и др.; 2) в краесловие при наречия – *гòр'а*, *фътр'а*, *с'ètн'а*, *ѝтр'а.*

В българския книжовен език съгласната [х] е запазена, но в западните и източните български говори тя често отпада; нерядко на нейно място се появява лабиоденталната съгласна [в], която в края на думата или пред беззвучна съгласна се променя във [ф], напр. *мувà* < *мухà*, *рèкоф* < *рèкох*, *дойдòва* < *дойдòха*, *прàф* < *прàх*, *стрàф* < *стрàх* и др. (Мирчев/Mirchev1978: 158). По-подробно за съгласната [х] в българските диалекти вж. Стойков/Stoykov 2002: 215.

От значение в случая е да отбележим, че в югоизточния ъ-диалект и в балканските говори често на мястото на [х] се появява [й] обикновено пред друга съгласна (Милетич/Miletich 1989: 100). От друга страна, в рупските говори съгласна [х] се запазва във всички позиции: *хлêп*, *хòди*, *хорò*, *Христу*, *имêхме*, *имêха*, *видех* (Стойков/Stoykov 2002: 121). Й. Иванов отбелязва, че тракийските говори са сред онези български говори, в които съгласна [х] отпада по-рядко в сравнение с другите рупски говори (Иванов/Ivanov1997: 121).

В преселническите български говори в Украйна съгласна [х] е нестабилна, появата ѝ е позиционно ограничена, което е характерно и за източнобългарските говори.

С. Б. Бернщейн отбелязва, че за балканските български говори в Бесарабия и Украйна е характерно запазването на [х] в началото на думата, но в интервокална позиция може да бъде [х] или [γ]. В някои говори са регистрирани отклонения от тази тенденция при глаголните форми (*б'àа*) (АБГ/ABG 1958: 37); за говорите от тракийски тип е характерно запазването на [х] в началото на думата и в интервокална позиция, както и в някои други позиции (АБГ/ABG 1958: 40). В. О. Колесник регистрира относителната стабилност на фонемата [х] в *гюлменския* говор (Колесник/Kolesnik 2001: 150–151); в говорите на с. Кубей и с. Орихивка тази фонема е нестабилна (Барболова/Barbolova 1999: 29–30; Пейчева/Peicheva 2002: 208).

Съгласната [х] в камчикския говор, както и в българския книжовен език, се запазва във всички позиции, включително в началото на думата – *хѝбу*,

х'ил'ада, *хурà*, *хỳрка*, *хранàта*; в средата на думата в интервокална позиция: *сỳх'и*, *др'èх'и*, *мух'ѝчкъ*, *лахỳт*, *махàлкъ*; в средата на думата пред сонор: *лàхна*, *бъхл'и*, *исъхнат*, *н'ехнъ*; в края на думата: *стрàх*, *прàх, глỳх*, *сỳх*, *чỳх*, *з'ех*, *см'àх*, *затòр'ах.* Броят на лексемите с [х] се увеличава поради заемки от руски – *хаз'àйан*, *пàсха*, *пòхр'ап*, *накрахмàлини*, *хран'èнийе*, *ж'енѝха*, *хл'èбушка*, *сухранѝ*, *тр'ох* и др. Съгласната [х] се запазва често в аористните и имперфектните глаголни форми: *украшàваха*, *купỳваха*, *прàйаха*, *стув'àха*, *пустѝлаха* и др. Употребяват се вариантни форми на турската заемка *сабàл'ан // сабàхл'ан*, като лексемата с [х] е с по-голяма честота. Хиперкоректни са формите: *хàбалка*,*хàл'ани*. Срв. и формите на личните местоимения *хи*, *хим*, *н'èхи*, както и частицата *хай.*

Заслужава да се отбележи, че подобна тенденция се наблюдава и в народните песни, чиито текстове отразяват по-старо състояние на говора в сравнение с актуалното състояние на диалекта. Текстовете на песните също показват висока степен на съхранение на [х] в различни позиции, по-често в средата на думата в аористните и имперфектните глаголни форми: *плàч'еха*, *нар'àдаха*, *дỳмаха*, *мѝнаха*, *вѝкнаха*, *трип'èр'аха*, *пàдаха* и др. Лексемите *хрàбар* и *хрàн'ан* обаче имат вариантни форми *рàбар* и *рàн'ан* в говора. В песните е регистрирана само една хиперкоректна лексема – *хàбалка*.

Като цяло [х] се оказва стабилна съгласна, което потвърждава тесните генетични връзки с онези български говори в метрополията, които също запазват [х]. Преобладаващо [х] се запазва на етимологичното си място (с изключение на диал. *л'ап* – книж. *хляб*, а също и на някои вариантни форми като цитираните по-горе *рàбар* и *рàн'ан*). Не са чести случаите на поява на неетимологично протетично *х-*, срв. *хàл'ану* < *àлено, хт'èмну* < *тèмно* и др. Стабилизирането на /х/ в камчикския говор е повлияно вероятно и от ролята му в състава на формообразуващите морфеми за аорист и имперфект, както и от влиянието на другите славянски езици.

Лабиоденталната съгласна [в] в историята на българския език като цяло се пази, но в някои случаи в съчетанията [бв], [дв], [тв] е изпаднала; нова протетична съгласенна [в] в българския език се развива в анлаут пред ѫ (Мирчев/Mirchev1978: 157). Загубата на [в] на по-късен етап е отделно диалектно явление. Често то настъпва в интервокална позиция в повечето източни и западни говори (*прàат*, *стàат*, *дàат* – в някои балкански, подбалкански и централномакедонски говори) (Шклифов/Shklifov 1995: 58).

Наличието на [в] в редица позиции е характерно за повечето балкански говори, за разлика от отсъствието му в мизийските говори (Бояджиев/Boyadzhiev 1991: 69). В тракийските говори [в] е предимно звучна съгласна, но някъде се произнася като билабиална (в едни говори редовно, а в други нередовно) и се превръща в глайд [w], [ỹ]: *wодъ*, *ѝзwур*, *wòл*, *wòсък*, *wудàч*, *ч'уw'àк*, *църwỳле*, *ỹнкъ*, *ỹреме*, *ỹòсък* (Бояджиев/Boyadzhiev 1991: 53).

В камчикския говор, подобно на българския книжовен език, основният вариант на фонемата /в/ е лабиодентален звук [v], а билабиалната реализа-

ция със звука [w] е ограничена (само словоформата *бъчwата*). За разлика от други източнобългарски диалекти наличието на билабиално [w] не е характерно за камчикския говор.

Функционирането на фонемата /в/ в изследвания говор е анализирано въз основа на текстове: от 1345 словоформи съгласният звук [в] е запазен на етимологичното си място в 968 словоформи, вторично [в] присъства в 157, а в 220 словоформи [в] отсъства. В сравнение с фонемата /х/ прави впечатление по-високата степен на динамика на /в/. Важно е да се отбележи, че случаите на изпадане на етимологично [в] се редуват в говора с появата на неетимологична, вторична съгласна [в].

В камчикския говор [в] се открива в позиция пред гласни звукове и сонори в началото и в средата на думата: *войвòда*, *вòсък*, *виругла̀в*, *връ̀т'ѐну*, *гла̀вн'аа*, *гр'ѝвна*, *вратн'ѝк*, *вуд'ин'ѝца*, *провѝну*, *в'ѐр'ен*, *вѝла*, *винч'ѝлу*, *ч'арв'ѐн*, *пл'ѐвн'ек* и др.

Пред лабиалните гласни [о], [u] в началото и в средата на думата и пред съгласната [з] в анлаут се наблюдава елизия на [в]: *ò̀сак* < *вòсък*, *ол* < *вол*, *ò̀зи* < *вози, царѝли* < *цървули*, *затòр'ан* < *затворен, утòр'ан* < *отворен*, *зѝма* < *взима*, *бѝулски* < *биволски*, *удà* < *водà*. След широки гласни [в] се изпуска в интервокална позиция: *прà̀ат*, *стà̀ат*, *дà̀ат*, което е характерно за някои балкански говори.

В края на думата и в позиция пред беззвучна съгласна фонемата /в/ се реализира чрез своя беззвучен вариант [ф]: *гутòф*, *вашлѝф*, *диф*, *жуф*, *мърѕилѝф*, *страхлѝф*, *г'ергьòфска кѝтка*, *кръф, красѝф*, *ч'арвѝф*, *парлѝф*, *жѝлаф*; *фкѝсну*, *фкѝсна*, *фтòрн'ак*, *йефт'ан*, *фцà*, *фч'ѐра*, *дъфч'а*, *òфч'у.* В комбинация с предходната съгласна [с] обаче се запазва [в]: *сват, свѝрка*, *мухл'à̀сва*.

В говора се наблюдава изпадане на [*в*] в интервокална позиция след лабиализация на предходни и редукция на следходни гласни при някои глаголни форми (*ут'уам*) и прилагателни имена в среден род (*хѝбуу* < *хубаво*, *красѝу* < *красиво*, *парлѝу* < *парливо*). Флексия *-ове* в камчикския говор се произнася *-уй*: *кѝмуй* < *кумове*, *свà̀туй* < *свà̀тове*, *кръсникуй* < *кръстникове*, в резултат на редукция на гласните, изпадане на интервокалното [в] и промяна [и] > [й]. В думата *ч'ѐркоота* наблюдаваме промяна [в] > [о], а в *мòркули*, *прà̀скули*, *слубòдну* – промяна [в] > [л].

Камчикският говор се характеризира освен това с промяна [й] > [в]: *дувà̀* < *доя*, *кув'à̀* < *коя*; към тези примери могат да се отнесат и *крувѝ* < *крои*, *пувѝ* < *пои*, *стувѝ* < *стои* с поява на [*в*] в интервокална позиция. Числителните *вòс'ам* и неговите производни *вус'амнà̀йси*, *вусимдис'ѐ* са променили облика си с протетичната съгласна [в] под влияние на руския език; само в песенния фолклор фиксирахме формата *òсъм*.

В записаните текстове са регистрирани 30 лексеми с паралелни форми със запазено и изпаднало [в]: *вр'ѐми // р'ѐми*, *ужув'à̀ват // ужув'à̀ат*, *раскà̀зват // раскà̀зо:т*, *пукà̀зва // пукà̀зо:*, *кà̀зват // кà̀зо:т*, *тугà̀ва // тугà̀:* и др.

Влиянието на руския език, в който съгласната [в] не отпада, стимулира утвърждаването на лексеми в камчишкия говор, в които [в] се запазва. Такива примери могат да бъдат *убȕват* < *обувают*, *пукриват* < *покрывают*, *называват* < *называют* и др.

2. Наблюденията върху граматичните особености показват разнообразие в местоименната система и формите за бъдеще време на смесения говор на с. Камчик (Георгиева/Georgieva 2015: 133–160).

Формите за именителен падеж на личното местоимение в 1 л. мн.ч. са представени с вариантите *ни // ми*. Днес формата *ми* е по-често срещана – вероятно под влияние на източнославянската форма **ту – ми* (укр.).

Дублетните форми на личното местоимение за 3 л. ед.ч., ж.р. дат. п. *и* и *хи* (книжовно *ѝ*) в говора са с почти еднаква честота. От вариантните за 3 л. мн.ч. дат. п. *им // хим* (книжовно *им*) по-често срещаната форма е *им*. С други думи, в камчикския говор се наблюдава процес на унификация на дублетните форми на местоименните клитики за 3 л. мн.ч. *им // хим* в полза на балканската форма *им*.

Винителният падеж на личното местоимението за 3 л. ед.ч., ж.р. има пълни форми *н'ѐйа* и *н'ѐхи*. Формата без [х] *н'ѐйа* се среща най-често: *Гàту прàйаха краштинѐ пувѝкаха и н'ѐйа*.

При формите на притежателното местоимение за 3 л. ед.ч., ж.р. също са налице варианти – *н'ѐйан // н'ѐйн'а // н'ѐхин*. В 3 л. мн.ч., ж.р. функционират формите *н'ѐйни(ти) // н'ѐхни(ти)*. По-чести са тези без [х].

Сравнявайки съвременното състояние на местоименната система на камчикския говор с местоименните форми, записани в АБГ, забелязваме, че в съвременния говор и дори в народните песни няма показателно местоимение *тѝе* и местоимения с елемент [j] – *тѐйа*, *тàйа*, *т'àйа*; възможно е те да са изчезнали през последните 50 години, но най-разпространената форма е *т'ѐе*, която не е фиксирана в Атласа (АБГ/ABG1958).

В съвременния камчикски говор се наблюдава замяна на балканската форма на показателното местоимение *тоз* с тракийската *тѐо*.

Сред обобщителните местоимения в диалекта се наблюдава тенденция към загуба на форми *с'ѐки // с'ак*, *с'àка*, *с'àку:*, *с'ѐки*, които се използват много рядко; използва се по-активно генерализираната форма *с'àкуй*; в ежедневната употреба най-често срещаните лексеми са *кàта* (кн. *всеки*) и руското *кàждий.*

Наречието за място *врет*, което е характерно за тракийските говори, се среща често и в камчикския говор (Георгиева/Georgieva 2004: 391–403) .

Формите за бъдеще време в камчикския говор се образуват с вариантни частици, от които най-чести са *ша* (*ш*) и *и*, тракийският вариант с *жа* (*жъ*, *ж*) рядко се употребява, а вариантът с *ще* може да се определи вече като архаизъм.

3. Проучването на лексикалните особености на смесения преселнически говор разкри динамиката на лексиката на камчикския говор (Георгиева/

Georgieva 2015: 161–173). Промените в лексиката настъпват главно чрез обогатяване на речника с думи от съседни говори и езици. Авторите на АБГ/ABG 1958 отнасят камчикския говор към групата на *южнобалканските* говори, която включва говорите на селата *Виноградивка (Бургуджи)*, *Виноградивка (Хасан-Батър)*, *Виноградивка (Чумлекьой)*, *Голица*, *Дмитривка (Делжилер)*, *Делени*, *Кирнички*, *Ривне (Купоран)*, *Ярове (Гюлмен)*. Според моите наблюдения камчикският говор има най-много общи лексеми с *кирничанския* говор. Така в речника на говора на с. *Кирнички* има около хиляда родни български лексеми, от които само 214 не се използват в камчикския говор, т.е. около 80% от лексемите са общи и за двата говора. Някои специфични лексеми в камчикския говор са загубени и заменени с русизми: вместо кирничанското *бурдѐй* в камчикския говор се употребява *пòхр'ап*, вместо *калцỳни – гѐтри*, вместо *кръклѝги* 'ножици за стригане на овце' – *нòвици*, вместо *лайкỳчка – рамàшка*, вместо *пачà – хулдѐц*, вместо *семѐр* 'товарно седло' – *сидлò*, вместо *берекѐт* 'урожай' – *уражàй*, вместо *сулдурмà – вирàнда*; някои от горните лексеми се помнят само от възрастни хора.

Речникът на камчикския говор има повече общи лексеми с балканските говори, и по-специално с ямболския, отколкото със сливенския говор. В камчикския говор се срещат думи, които могат да бъдат отнесени към маркерите на ямболския говор, а носители на този говор живеят в Болград: *изѝк*, *другàр'ан*, *званòк*, *мѐхиц*, *салзà*, *кỳнд'ал*. Според данни на Атласа на българските говори в СССР (АБГ/ABG 1958) следните лексеми са характерни за камчикския говор: к. № 72 'говоря' – в с. Камчик са записани три репрезентации: *галчà*, *хуртỳвам*, *прикàзвам*, от които *галчà* и *хуртỳвам* вече не се използват, а *прикàзвам* се използва активно и има вариант *прикàзо:м*. Изследователите отбелязват, че в смесените говори в Бесарабия в тази ситуация обикновено надделява глаголът *гълчà*, докато в камчикския говор развитието върви по пътя на засилване на употребата на глагола *прикàзвам // прикàзо:м*. К. № 77 'дъщеря' – във всички говори названието е *дъштер'à* освен в тракийските, където функционира *штѐрка*. В камчикския говор се използват лексемите *штѐрка*, *дъштер'à* и *дòчка*, като *штѐрка* вече почти не се употребява, а характерното за балканските говори *дъштер'à* е по-разпространено, но активно се употребява и заемката от украински език *дòчка/ дòнечка*. К. № 97 'кочан царевица' – *кукулѐшка* (формата на картата е грешна) – в камчикския говор това название има формата *куркул'ѐшка* и може да се определи като ендемизъм, тъй като функционира само в него. К. № 98 'черница' – в камчикския говор функционират две лексеми: *ч'арнѝца* (често срещана в балканските говори) и *дỳда* (в тракийските говори); според нашите наблюдения названието *дỳда* вече не се използва. К. № 105 'човка' – в камчикския говор – *калхỳн*, което е характерно за тракийските говори; *гàга*, което е характерно за балканските говори, се използва рядко и има пейоративно значение. В АБГ/ABG 1958 е фиксирана само формата *кълвун*, която в съвременния говор не се използва.

В същото време в лексикалната система има устойчиви речникови единици от различни тематични групи, които са се запазили дълго време. Така например запазили са се старинни думи за природни явления, местни названия на животни, птици, растения, предмети на местната материална култура, инструменти и техните части и особености на облеклото. Устойчиви са онези думи, които нямат еквиваленти или паралели в останалите диалекти и особено в книжовния език, напр.: *бàт'оо бỳл'ч'ица* зоол. 'ласка', *пàска* 'най-сладката част на динята', *патрѐт* 'снимка', *патрỳвам* 'правя снимки', *рàки* 'пълнени чушки', *Сурмà Лàзар* 'пролетен празник'.

Сравняването на лексикални карти от Българския диалектен атлас (БДА. ОТ/BDA. OT 2001) и Атласа на българските говори в СССР (АБГ/ABG 1958) показва, че лексиката на камчикския говор има най-много общи черти с говорите от Маришко-Сакарския регион в метрополията (Илиев, Георгиева/ Iliev, Georgieva 2023: 38–68). Смесеният камчикски говор се характеризира с функционирането на лексикални дублети: *упàшка // куйрỳк*, *птѝчка // штѝчи // ствѝчи, манѝста // сѝнци, зас'àда // зàйд'о, калпàк // шàпка, гàга // калхỳн* и др. Сравнението на лексиката с един от преселническите ямболски говори – говора на село Кирнички, показва, че: 1) камчикският говор е запазил по-голям брой домашни български думи, които в другите български бесарабски говори са заменени с турцизми; 2) от друга страна, в камчикския говор има повече заемки от руски и украински, отколкото например в кирничанския говор – вместо домашните български лексеми все по-често се използват заемки от украинския език, което се дължи на близостта на с. Камчик до областния център и на специфичното му местоположение – на магистралата Одеса – Измаил.

Българският говор на село Камчик е разнообразен по своите структурни особености. Големият брой варианти в диалектната система се дължи на факта, че селото е формирано от население, дошло от различни райони на българския метрополен континуум, а по-късно, в условията на функциониране в Украйна, говорът е подложен на влияние от други български говори. Някои особености, между които степента на редукция на гласните, местоимението *га*, наличието на лексемите *джàм*, *мантàва*, *джỳни*, *старнѝ*, *чỳтура* и др., показват балканския му характер, докато други особености сочат връзката му с тракийската разновидност на източните рупски говори.

Анализът на характерни черти от фонетичната, граматичната и лексикалната система на камчикския говор разкрива неговия генезис и връзката му с подбалканските диалекти на метрополията – говорите от Маришко-Сакарския регион. Изследваният български преселнически говор има доказано смесен характер, като влияние върху него са оказали също руският и украинският език.

ЛИТЕРАТУРА

АБГ 1958: *Атлас болгарских говоров в СССР*. Ч. 1. Вступительные статьи. Комментарии к картам. Ч. 2. Карты. Москва, АН СССР.

Барболова 1999: *Барболова, З.* Особености на българския говор в с. Червоноармейское (Кубей), Болградски район, Одеска област в Украйна. – *Българските говори в Украйна*. Вип. II. Одеса, Астропринт.

БДА. ОТ 2001: *Български диалектен атлас. Обобщаващ том*. I–III. Фонетика. Акцентология. Лексика. София, Книгоиздателска къща „Труд“.

Бояджиев 1991: *Бояджиев, Т.* Българските говори в Западна (Беломорска) и Източна (Одринска) Тракия. София, Издателство на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Георгиева 2004: *Георгиева, С.* Система местоимений в говоре села Заря, Одесской области. – В: *Сборник в чест на проф. д-р Ангел Давидов*. Велико Търново, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, с. 391– 403.

Георгиева 2015: *Георгиева, С.* Болгарська переселенська говірка села Зоря (Камчик), Україна. Ідіолекти. Словник / Българският преселнически говор в село Заря (Камчик), Украйна. Идиолекти. Речник. – В: *Българските говори в Украйна*. Т. VII. Одеса, Астропринт.

Георгиева 2025: *Георгиева, С.* Към типологията на един новоформиран български преселнически говор от смесен тип: обща характеристика (първа част). – *Български език*, № 2, с. 68–80.

Иванов 1997: *Иванов, Й.* Българска диалектология. София.

Илиев, Георгиева 2023: *Илиев, И., С. Георгиева.* Към въпроса за произхода на населението в българското село Зоря (Камчик) в украинска Бесарабия. – В: *Н. Тодоров (съст. и ред.), М. Паслар (научен редактор). Език и култура на българи и гагаузи в Бесарабия: състояние и изследване*. Тараклия, Тараклийски държавен университет „Григорий Цамблак“, Centrografic, с. 38–68.

Колесник 2001: *Колесник, В.* Евгеновка /Арса/. Ономастика. Говор. Словарь. Одесса, Гермес.

Милетич 1989: *Милетич, Л.* Източнобългарските говори. София, Издателство на Българската академия на науките.

Мирчев 1978: *Мирчев, К.* Историческа граматика на българския език. София, Наука и изкуство.

Пейчева 2002: *Пейчева, О.* Иноязычное влияние на фонетику славянского диалектного слова. – В: *Слов'янський збірник*. Вип. IX. Одеса, Астропринт, с. 208–214.

Стойков 2002: *Стойков Ст.* Българска диалектология. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.

Шклифов 1995: *Шклифов, Б.* Проблеми на българската диалектна и историческа фонетика с оглед на македонските говори. София, „Качармазов“.

REFERENCES

ABG 1958: *Atlas bolgarskikh govorov v SSSR*. Ch. 1. Vstupitel'nye stat'i. Kommentarii k kartam. Ch. 2. Karty. Moskva, AN SSSR.

Barbolova 1999: Barbolova, Z. Osobenosti na balgarskiya govor v s. Chervonoarmeyskoe (Kubey), Bolgradski rayon, Odeska oblast v Ukrayna. – In: *Balgarskite govori v Ukrayna*. Vyp. II. Odesa, Astroprint.

BDA. OT 2001: *Balgarski dialekten atlas. Obobshtavasht tom*. I–III. Fonetika. Aktsentologiya. Leksika. Sofia, Knigoizdatelska kashta “Trud”.

Boyadzhiev 1991: *Boyadzhiev T.* Balgarskite govori v Zapadna (Belomorska) i Iztochna (Odrinska) Trakiya. Sofia, Izdatelstvo na Sofiyskiya universitet "Sv. Kliment Ohridski".

Georgieva 2004*: Georgieva, S*. Sistema mestoimenii v govore sela Zaria, Odesskoi oblasti. – In: *Sbornik v chest na prof. d-r Angel Davidov.* Veliko Tarnovo, Universitetsko izdatelstvo "Sv. sv. Kiril i Metodiy", s. 391–403.

Georgieva 2015: *Georgieva, S.* Balgarskiyat preselnicheski govor v selo Zarya (Kamchik), Ukrayna. Idiolekti. Rechnik. – In: *Balgarskite govori v Ukrayna. T. VII,* Odesa, Astroprint.

Georgieva 2025: *Georgieva, S.* Kam tipologiyata na edin novoformiran balgarski preselnicheski govor ot smesen tip: obshta harakteristika (parva chast). – *Balgarski ezik*, N 2, s. 68–80.

Ivanov 1997: *Ivanov, Y*. Balgarska dialektologiya. Sofia.

Iliev, Georgieva 2023: *Iliev, I., S. Georgieva*. Kam vaprosa za proizhoda na naselenieto v balgarskoto selo Zorya (Kamchik) v ukrainska Besarabia. – In: *N. Todorov (sast. i red.), M. Paslar (naushen redaktor). Ezik i kultura na balgari i gagauzi v Besarabiya: sastoyanie i izsledvane*. Tarakliya, Tarakliyski darzhaven universitet "Grigoriy Tsamblak", Centrografic, s. 38–68.

Kolesnyk 2001: *Kolesnyk, V.* Evgenovka /Arsa/. Onomastyka. Hovor. Slovar. Odessa, Hermes.

Miletich 1989: *Miletich, L.* Iztochnobalgarskite govori. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.

Mirchev 1978: *Mirchev, K*. Istoricheska gramatika na balgarskiya ezik. Sofia, Nauka i izkustvo.

Peicheva 2002: *Peicheva, O.* Inoiazychnoe vliianie na fonetiku slavianskogo dialektnogo slova. – In: *Slovianskyi zbirnyk*. Odesa, Astroprynt. Vyp. IX, s. 208–214.

Stoykov 2002: *Stoykov St.* Balgarska dialektologiya. Sofia, Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov".

Shklifov 1995: *Shklifov, B*. Problemi na balgarskata dialektna i istoricheska fonetika s ogled na makedonskite govori. Sofia, "Kacharmazov".

✉ *Гл. ас. д-р Светлана Георгиева*
Секция за българска диалектология и лингвистична география
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин"
при Българската академия на науките
бул. „Шипченски проход" 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assist. Prof. Dr. Svetlana Georgieva*
Department of Bulgarian Dialectology and Linguistic Geography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria